

dels foners balears, cosa tan coneguda. És ben divulgat que Aníbal va reclutar els seus cossos auxiliars més poderosos entre la nostra gent (íbers continentals barrejats, indubtablement, amb balears) i que aquests balears feren el paper decisiu a les grans batalles de Trèbia i del Trasímenus, Cèsar i Tàcit ens descriuen les *glandes* o bales de plom o d'argila endureda amb què carregaven llur fona (veg. les cites dels *Comm. De B. Gall.* en Forcellini, etc.), i això restà després amb caràcter definitiu dins l'exèrcit romà: a la Columna Antonina està figurat el Foner Balear.⁶

Ara bé, aviat l'exèrcit imperial de Roma es va trobar enfrontat amb les tropes dels Diàdocs, de Cosroes i dels Sassànides, fossin partes, carducs o supervivents mèdics; a l'altra banda del Pontos Euxinus havia de lluitar amb escites, alans i sakas, tots ells gent de llengua irànica, i sovint confosos sota el comú denominador de «perses». No hi ha dubte que els partes, no sols disparaven sagetes tot cavalcant cap a l'horitzó, sinó que en part també els caps de les legions devien logar els seus serveis. Arquers i foners havien de col·laborar entre ells, més que amb els altres legionaris, molts anys per aquelles terres, o bé en les balcàniques, però aprenent d'ells i ensenyant-los llurs arts i llurs arnesos. Imagino que en aquest intercanvi es devien fer noves menes de fona o de «trabucs», de «bassetja» i «fona» (una mica potser a la manera del dels gegants talaïòtics reminiscents en la Rondalla de Camps), i que d'això se'n diria una *σφενδὸν περσικῆς* = una *fona pèrsica*; abreujat això en *περσικῆς, -ίδος*, és versemblant que d'aquest PERSÍDA o PERSÍDEM acusatiu surti, indirectament o directa, el nostre *passetja*: tant si postulem una formació adjectival llatina *PERSÍDEA com si admetem la formació del diminutiu normal grec *περσίδιον, en plural *PERSÍDIA. Em decantaria per això últim tenint en compte que a Eivissa al costat de *bassetja* s'usa també una forma *bessiula* (Pz. Cabrero⁷ o *mansiula AlcM*) que semblaria sortir d'un diminutiu llatí *PERSÍDULA. Altres conseqüències lèxiques d'aquests contactes romano-iranis són mots importantíssims del llatí vulgar: *TIRAR*, *CARCAIX*, *VANOVA*, *GUALDRAPA*, *XANCA*, fr. *frapper*. L'evolució fonètica fóra ben normal, cf. *VERSURA* > cast. i portuguès *vassura*, *bas-*, on també hi ha el canvi de E pretònica en *a* a causa de la R.⁸

He pensat encara en altres possibilitats per a l'etimologia de *bassetja*, però cap no satisfà tant ni de bon tros. Ja hem vist que els noms aràbics (*wadāfa*, *miqlāc*) no s'hi assemblen gens. El gr. *φαιέτρα* comença per no designar res com una *bassetja* (vol dir 'buirac'), la seva formació en indoeuropeu és transparent (de *BHERĀ* 'jo porto') i no s'hi podria formar res de semblant.

Els noms cèltics de la fona són diferentíssims (arrels *STEBH-* o *TABH-*, *KRENN-*, *SLENG-* germano-cèltic *SLEUD-* germànic, etc.). No està aclarit si el ll. *FUNDA* i el gr. *σφενδὸν* són o no germans: precisament Ernout-M. sospita que *FUNDA* fos l'antic nom balearic si

bé alterat pels romans per tal de relligar-lo a un vell mot d'ells, que significava 'bosseta', i el mot grec potser fóra verament indoeuropeu (cf. *σφαδάνω* 'bellugar, moc convulsament') però res en aquesta arrel *SPH(EN)D-* no ens podria atansar gens a *bassetja*. Una mica ens hi acostaríem potser si ens fos conegut l'illiri antic, com sigui que 'fona' es diu *bē* o *bahā* en albanès segons els dialectes (Gustav Meyer, *Alb. Studien* III, 37, 90, i *Etym. Wb.*, § 22). Es conjectura que això provinguí d'una base **BHOUGHA* (esc. antic *baugr*, etc. 'colpejador', cf. *IEW*, 98.1ss.); si bé hi ha tota mena d'obscuritats i entrebancs, i encara que no podem negar la possibilitat que algunes formes sorotàptiques tinguessin una evolució tipus *sātəm*, i que per tant, a aquest *bahā* correspongués quelcom d'anàleg a **baza*, es tracta d'una possibilitat problemàtica a tot ser-ho (i encara tindríem ací una sibilant sonora i la terminació *-etja* per explicar). Cal deixar-ho córrer.

El verb fr. ant. *berser* 'tirar al blanc' (amb el seu derivat it. *bersaglio* 'blanc') no sabem que mai correspongués a res en català; s'ha admès que és un mot d'origen germànic, si bé hi ha dificultats i Kluge nega aquesta etimologia de Braune, *REW* (1117b) i *FEW* (x, 376); l'etimologia cèltica a què d'altres es decantarien sembla presentar-ne encara de pitjors; de tota manera i encara que hi ha algun rar i tardà exemple d'un fr. ant. *bersoier* 'caçar' (Christine de Pisan), a base d'això no expliquem gaire la terminació del substantiu català, pitjor el seu significat peculiar, i per damunt de tot el mot **bersar* no ha existit mai en llengua d'oc i per tant no es pot creure que aparegués en la nostra llengua i hi formés un substantiu tan sui-gèneris.

En canvi es pot adduir un argument més, ben curiós, en suport d'una procedència balearica. Un *bronzo* és una espècie de fona gran, típica de Mallorca (vegeu la documentació i detalls s. v. *BRONZE*). És ben cert que això no té relació directa amb el nom del metall. Però sí que serà una creació onomatopèica imitadora del bronzir feixuc i pregon (amb *O*, no amb *U*) de la *bassetja* de grans dimensions. És clar que ací tenim una vella creació autòctona mallorquina per designar una mena més poderosa i perfeccionada de mandró o fona. Una innovació tècnica paral·lela a la representada pel nom **PERSIDIA*.⁹

DERIV.: *Bassetger* [men., Camps i M. II, 98]. *Bassetjar* 'tirar amb bassetja' men. [Camps i M., *jocs de bassetjar a la rodella* I, 333]; *bassetjada* [BDC XIX, 92; mall.; Camps i Merc. II, 100].

¹ *Musāyyib* és un participi actiu aràbic del verb *sāyyab* que significa bàsicament «lâcher» (Dozy, *Suppl.* I, 750) i pot significar «tirar echando» (*PALc.*) «abandonner, larguer» (Beaussier). En tot cas aquest mot aràbic no bastaria per a l'etimologia de *bassetja*, per raons fonètiques, ni si ignoréssim les formes catalanes predominants amb *b-* i *p-*; i ni si admetéssim que una combinació de substantiu amb aquest participi-adjectiu (*miqlāc musāyyib* o *wadāfa musāyyiba* es vagi abreujar ometent el subs-